

Kotimaisten kielten keskus

INSTITUTET FÖR DE INHEMSKA SPRÅKEN

Toiminta- ja taloussuunnitelma 2018–2021

Sisällys

I	Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet	3
II	Toimintaympäristö	4
III	Toimintasuunnitelma 2018–2021	5
	Suomen ja ruotsin kielen huolto	5
	Sanakirjat	7
	Kieliaineistot ja kirjasto	8
	Vähemmistökielet	10
IV	Henkilöstö	11
V	Kehittämishankkeet	12
VI	Voimavarat	14

Kotimaisten kielten keskuksen toiminnan lähtökohdat ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) on opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla toimiva asiantuntija- ja palveluorganisaatio, jonka tehtävät ovat suomen ja ruotsin kielen huolto, neuvonta ja sanakirjatyö sekä kielenhuoltoon ja sanakirjatyöhön liittyvä tutkimus. Kotuksen tehtävänä on lisäksi koordinoida saamen kielten, viittomakielten ja romanikielen huoltoa.

Kotuksen toiminnan tavoitteena on lisätä tietoa kotimaisista kielistä ja niiden asemasta kulttuurissa ja yhteiskunnassa sekä näin osaltaan luoda edellytyksiä kielelliselle tasa-arvolle Suomessa.

Toiminnan alueet ja tavoitteet

Kotimaisten kielten keskus (Kotus) keskittyy suomen ja ruotsin kielen huoltoon ja siihen liittyvään tutkimukseen, sanakirjatyöhön ja kieliaineistojen tarjoamiseen ja kehittämiseen sekä kielipoliittiseen asiantuntijatyöhön.

Kotimaisten kielten keskuksen tavoite on, että suomi ja ruotsi ovat tulevaisuudessakin aktiivisessa käytössä yhteiskunnan kaikilla aloilla. Kotus on osaltaan tukemassa myös muunkielisten Suomessa asuvien suomen ja ruotsin kielen käyttöä toisena kielenä.

- Kotimaisten kielten keskus on suomen ja Suomessa käytettävän ruotsin kielenhuollon johtava auktoriteetti ja viranomaiskielen kehittämisen asiantuntija, joka tarjoaa monipuolisia kielenhuollon palveluja.
- Kotimaisten kielten keskus on leksikografian keskeinen asiantuntija. Se julkaisee verkossa laadukkaita nykykieltä kuvaavia sanakirjoja, korkeatasoisia ja laajoja kielen historiaa ja vaihtelua kuvaavia sanakirjoja sekä Suomen uusien kieliryhmien tarpeisiin kaksikielisiä sanakirjoja.
- Kotimaisten kielten keskus on kieliaineistojen asiantuntija, joka tarjoaa avoimesti verkossa suomen ja ruotsin kielen aineistoja kansalaisille ja tiedeyhteisölle.
- Kotimaisten kielten keskus vahvistaa saamen kielten, Suomen romanikielen sekä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen asemaa ja kehittää kieliä kieli-lautakuntien työn avulla yhteistyössä vähemmistökielten eri tahojen kanssa.

Toimintaympäristö

Suomi käy yhteiskuntana ja kieliyhteisönä läpi historiansa nopeinta ja voimakkainta kielellisen ja kulttuurisen ympäristön muutosvaihetta. Viranomaisten kielilakiin perustuva tehtävä kielellisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi ja kansalliskielten käytön edistämiseksi on ajankohtaisempi kuin koskaan. Samalla on kuitenkin huolehdittava myös tänne eri puolilta maailmaa muuttaneiden ihmisten oikeuksista oman kielensä ja kulttuurinsa vaalimiseen sekä heidän mahdollisuuksistaan oppia suomea ja ruotsia kotoutumisen ja yhteiskunnan täysvaltaisen jäsenyyden varmistamiseksi. Tietoyhteiskunta ja erityisesti sosiaalinen media uudistaa ja monipuolistaa myös julkista kielenkäyttöä ennennäkemättömällä tavalla.

Julkisen hallinnon keskeisiä tavoitteita on avoimuuden ja saavutettavuuden parantaminen. Avoimuutta edistetään erityisesti valtiovarainministeriön Avoin hallinto -hankkeen kautta, jossa Kotuskin on ollut hankkeen alusta asti aktiivisesti mukana. Kotus osallistuu Avoin hallinto -hankkeen 3. toimintasuunnitelman tekemiseen kaudeksi 1.7.2017–30.6.2019. Selkeä kieli on yksi avoimuuden keskeinen tekijä ja on ollut hankkeen teemana toimikaudesta toiseen. Vaikka virkakieltä on parannettu monin tavoin, kansalaisen on edelleen usein vaikea ymmärtää viranomaisten tekstejä ja hallinnossa syntyviä laitosten ja alueiden nimityksiä. Tekstien puutteellinen laatu kuluttaa turhaan sekä kansalaisten että viranomaisten resursseja. Pahimmillaan epäselvä virkakieli uhkaa kansalaisten oikeusturvaa, kun taas selkeä kieli edistää demokratian toteutumista ja tehostaa viranomaisten toimintaa.

Tietoyhteiskunta ja siihen kuuluva tiedon avoimuus edellyttävät julkiselta hallinnolta tiedon ja palvelujen tarjoamista verkossa kaikkien kansalaisten saataville. Verkkopalvelujen ja -sisältöjen laajentaminen ja monipuolistaminen sopii erinomaisesti virastolle, jonka tehtävistä suuri osa liittyy tiedon tuottamiseen ja sovelletun tutkimustiedon välittämiseen. Kansalaisten kielitietoisuuden lisääminen on kieliviranomaisen yksi keskeinen tehtävä, joka nimenomaan verkon välityksellä onnistuu paremmin kuin aikaisemmin.

Verkkoympäristö mahdollistaa myös Kotuksen ydintehtävien kannalta olennaiset yhteistyömahdollisuudet. Kotuksen tärkeimpiä asiakkaita ja yhteistyökumppaneita ovat koulutus- ja tutkimusorganisaatiot, niiden opettajat ja opiskelijat sekä julkishallinto, media, tutkijat ja kääntäjät. Näiden toimijoiden välisen vahvan yhteistyön kautta yhteiskunta saa suurimman hyödyn kielentutkijoiden ja kieliasantuntijoiden työstä.

Kotimaisten kielten keskus on viime vuosina toteuttanut ne rakenteelliset muutokset, joita maan hallitus on edellyttänyt, eli fokusoinut toimintaansa ja selventänyt työnjakoa yliopistojen kanssa. Keväällä 2016 toteutettu muutto Kaisaniemen toimitiloista Hakaniemenrannan virastotaloon on mahdollistanut myös etenemisen kohti valtion yleisiä toimitilastrategisia tavoitteita. Pitkään jatkuneen taloudellisen niukkuuden ja toteutettujen säästöjen jälkeen Kotus on nyt tilanteessa, jossa voidaan varmistaa ydintehtävien ja palveluiden jatkuvuus ja niiden korkea laatu.

Toimintasuunnitelma 2018–2021

Suomen ja ruotsin kielen huolto

Toimintaympäristön muutokset

Julkisen ja yksityisen viestinnän ero ei verkon ja sähköisen viestinnän aikakaudella ole enää yhtä selvä kuin aiemmin. Kansainvälistymisen vaikutuksesta englannin kielen käyttö lisääntyy, ja samalla suomen ja ruotsin kielen käyttöalat ovat vaarassa kaventua.

Kansainvälinen toimintaympäristö sekä suomalainen yhteiskunta ja sen hallinto muuttuvat yhä nopeammin. Kielenhuollossa tehdään työtä säädösten ja viranomaisten kielenkäytön selkeyttämiseksi Suomessa ja osallistutaan kielen- ja nimistönhuollon kansainväliseen yhteistyöhön.

Kielenkäyttäjät tarvitsevat monipuolista, kulloiseenkin tilanteeseen sovellettavaa tietoa kielestä voidakseen kirjoittaa ja toimia niin työssään kuin vapaa-aikanaan. Kielenhuoltajilla on tiiviit ja monipuoliset yhteydet erilaisten kielenkäyttäjryhmien kanssa. Suuri osa käyttäjistä etsii kieli-tietoa ja kielenhuollon ohjeita ensisijaisesti verkosta. Toimintaympäristön muutoksiin vastaa-miseksi tarjotaan ajantasaista, tutkittua tietoa ja monipuolisia kielenhuollon palveluja erityisesti verkossa.

Kielenhuollon toiminta-ajatus

Kielenhuollossa tarkastellaan kielenkäyttöä ja nimistöä ja tuotetaan niistä tietoa ja ohjeita kielenkäyttäjien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Kielenhuolto lisää yleistä kielitietoisuutta ja vaikuttaa osaltaan siihen, että

- kieliyhteisöillä on käytössään toimiva yleiskieli
- julkisten tiedotusvälineiden ja viranomaisten kielenkäyttö on asiallista, selkeää ja ymmärrettävää ja virallinen nimistö asianmukaista
- yhteiskunnalla on käytössään ajantasaista ja tutkittua tietoa yleiskielestä ja julkisesta kielenkäytöstä
- lisäksi ruotsin kielen huollon tavoitteena on huolehtia siitä, että Suomessa käytettävä ruotsin yleiskieli ei eriydy Ruotsissa käytettävästä yleiskielestä.

Suomen kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen tutkimus ja seuranta

- Kartutetaan systemaattisesti tietoa julkisen kielenkäytön ja nimistön tilasta sekä kielen ja kielenkäytön muutoksista, mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä yliopistojen kanssa. Saatua tietoa sovelletaan kielen- ja nimistönhuollossa ja nykykielen sanakirjojen tuottamisessa.
- *Hyvän virkakielen toimintaohjelman* ja virkakielikampanjassa saatujen kokemusten pohjalta jatketaan asiantuntija- ja tutkimusyhteistyötä viranomaisten ja yliopistojen

kanssa. Tavoitteena on lisätä viranomaistekstien asiallisuutta, selkeyttä ja ymmärrettävyyttä.

- Edistetään suomen kielen käyttöä Euroopan unionin toimielimissä.

Palvelut ja julkaisut

- Jatketaan kielenhuollon verkkosivujen ja Kielitoimiston ohjepankin kehittämistä kielen- ja nimistönhuoltotiedon keskeisenä, helposti käytettävänä lähteenä. Jatketaan verkkoaineistojen julkaisemista eri kohderyhmille (mm. koulut, säädös- ja viranomaiskieli), päivitetään nimistönhuollon verkkojulkaisuja sekä lisätään sähköisten palvelujen vuorovaikutteisuutta. Julkaistaan verkkopalvelussa myös englanninkielistä aineistoa kielen- ja nimistönhuollon kansallisten aineistojen ja ratkaisujen saatamiseksi kansainväliseen käyttöön.
- Tarjotaan neuvontaa, koulutusta ja muita kielen- ja nimistönhuollon palveluja erityisesti kielenkäytön ammattilaisille ja viranomaisille sekä jatketaan yhteistyötä Maanmittauslaitoksen kanssa karttanimistön tarkistuksessa. Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta suomen- ja kaksikielisille kunnille kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.
- Aloitetaan kielenhuollon tiedotuslehden *Kielikellon* julkaiseminen maksutta verkossa luettavaksi vuoden 2018 alussa ja ylläpidetään *Kielikellon* verkkoarkistoa.

Ruotsin kielen toimenpiteet

Kielen ja sen käyttöalojen seuranta

- Seurataan ruotsin kielen käyttöä ja kehitystä Suomessa ja Ruotsissa. Erityistä huomiota kiinnitetään viranomaiskieleen, nimistöön ja ruotsinkielisen median kielenkäytön nykytilaan ja kehityssuuntiin.

Palvelut ja julkaisut

- Tarjotaan kieli- ja nimistöneuvontaa, koulutusta, tiedotusvälineiden kielipalvelua sekä kielen- ja nimistöntarkistusta.
- Jatketaan yhteistyötä viranomaisten kanssa ruotsinkielisten viranomaistekstien kielenkäytön parantamiseksi ja tuetaan organisaatioiden omatoimista kielenhuoltoa. Tarjotaan nimistönhuollon asiantuntemusta ruotsin- ja kaksikielisille kunnille kunnan- ja osoitenimien muutoksissa.
- Lisätään verkkopalvelun tarjontaa. Kartutetaan *Ordförrådet*-tietokantaa ja päivitetään verkkojulkaisua *Svenska ortnamn i Finland*.
- Julkaistaan kielenhuollon tiedotuslehteä *Språkbrukia* ja ylläpidetään sen verkkoarkistoa.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Toimintaa suunnataan aktiivisesti kielenkäytön avainryhmiin, jotka vaikuttavat keskeisten alojen kielenkäyttöön tai laajoihin kielenkäyttäjärühmiin.

- Kielenhuolto tekee yhteistyötä mm. viranomaisten, median, eri kieliammattilaisten, sanastotyön ammattilaisten ja selkokielen asiantuntijoiden sekä koulun ja tiedeyhteisön kanssa. Yhteistyötä tehdään myös kansallisten ja kansainvälisten standardien laatijoiden ja tietotekniikan kotoistuksen asiantuntijoiden kanssa.
- Kielenhuolto tekee yhteistyötä Pohjoismaiden ja muiden Euroopan maiden kielenhuoltajien kanssa ja on jäsenenä kansainvälisissä selkeää kielenkäyttöä edistävissä Plain- ja Clarity-yhteisöissä.

- Nimistönhuolto tekee yhteistyötä etenkin Maanmittauslaitoksen, Pohjoismaiden ja Viron nimistönhuoltajien kanssa. Nimistönhuolto on jäsenenä YK:n paikannimiasi-antuntijaryhmässä UNGEGNissa, sen alaisissa työryhmissä ja Pohjoismaiden jaostossa sekä osallistuu pohjoismaisen nimistötutkijoiden yhteistyökomitean (NORNA) ja kansainvälisen nimistötutkijoiden yhteisön (ICOS) toimintaan.
- Kotuksen asiantuntijaelinä toimivat suomen, ruotsin, saamen, romanikielen ja viittomakielen lautakunnat. Ne edistävät kansalliskielten ja mainittujen vähemmistökielten asemaa ja käyttöä.

Sanakirjat

Toimintaympäristön muutokset

Maailmanlaajuinen tietoverkko on tuonut tiedon lähteet helposti ja välittömästi käytettäväksi paikasta ja ajasta riippumatta. Julkaisemalla sanakirjojaan sähköisinä Kotus tuottaa monipuolista ja luotettavaa sanatietao tämän verkon osaksi, kun edelleen tarvitaan ja halutaan luotettavaa tietoa kielen eri vaiheista ja nykytilasta. Siten Kotuksen sanakirjat täyttävät tehtävänsä suomalaisen kulttuurin kuvaajana ja vastaavat osaltaan suomen ja ruotsin kielen sanastoa koskevaan tiedontarpeeseen.

Sanakirjatyön toiminta-ajatus

Sekä nykykieltä kuvaavien että historiallisten sanakirjojen laatiminen on yksi Kotuksen ydintoiminnoista. *Kielitoimiston sanakirjassa* kuvataan suomen kielen viimeaikaista kehitystä ja seurataan sanaston nykykehitystä sekä annetaan ohjeita ja suosituksia sanojen käytöstä ja oikeinkirjoituksesta. Koska sanasto uudistuu ja kielen normit muuttuvat, sanakirjaa päivitetään määräväleini.

Kotuksen tehtävä on myös sellaisten historiallisten sanakirjojen tuottaminen, jotka ovat kansallisesti ja kulttuurisesti merkittäviä. *Suomen murteiden sanakirja* ja *Ordbok över Finlands svenska folk mål* sekä *Vanhan kirjasuomen sanakirja* ovat tärkeitä myös nykykielen ja nykykulttuurin ymmärtämisen kannalta.

Kotuksen verkkosanakirjat ovat osa Kotuksen verkkopalvelua. Sanakirjoja, aineistoja ja kielenhuoltopalvelua kehitetään kokonaisuutena niin, että käyttäjä löytää entistä monipuolisemmin tietoa etsimästään sanasta tai kielen ilmiöstä.

Toimenpiteet

Suunnittelukaudella *Vanhan kirjasuomen sanakirjan* sekä *Suomen murteiden sanakirjan* painettuina ilmestyneet jaksot liitetään vastaaviin verkkosanakirjoihin.

Otetaan käyttöön kaikille sanakirjatoimituksille yhteinen toimitusjärjestelmä.

- *Kielitoimiston sanakirjan* toimitustapaa ja sisältöä kehitetään. Sanakirjasta kootut idiomit koodataan Kotuksessa mahdollisesti rakennettavaa erillistä tietokantaa varten. Sanakirjasta ilmestyy useampi päivitys.
- Julkaistaan verkossa laaja suomalais-ruotsalainen sanakirja.

- Julkaistaan yhteistyössä Viron Eesti Keele Instituutin kanssa laaja *Viro-suomi-sanakirja* Suomen ja Viron 100-vuotisjuhlien tienoilla suunnittelukauden alussa.
- *Suomen murteiden sanakirjan* julkaisemisessa edetään niin, että suunnittelukauden lopussa julkaistuna on aakkosväli *a–mähistyä*.
- *Ordbok över Finlands svenska folk mål* -teoksen toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on julkaistuna aakkosväli *a–röd-*.
- *Vanhan kirjasuomen sanakirjan* toimittamista jatketaan niin, että suunnittelukauden lopussa on julkaistuna aakkosväli *a–p*. Sanakirjan toimittamista tukee Koneen Säätiö rahoittamalla neljä kuudesta sanakirjatoimittajasta vuosina 2014–2018. Jatko-rahoituksen järjestelyt selvitetään suunnittelukauden alussa.
- Laaditaan opetus- ja kulttuuriministeriön erillisrahoituksella suomen kielen oppimista ja käyttöä tukevia sanakirjoja maahanmuuttajien tarpeisiin. Meneillään oleva *Suomi-somali-sanakirja* ilmestyy suunnittelukauden alussa. Jatketaan suomi–kurdi-sanakirjojen toimittamista (*suomi–kurmandži* ja *suomi–sorani*) ja suunnitellaan muita sanakirjoja tarveharkinnan mukaan. Hankkeessa on yhteistyökumppanina Opetushallitus.

Julkaistaan leksikografiaa koskevia artikkeleita suomalaisissa ja kansainvälisissä julkaisuissa. Lisätään leksikografista asiantuntemusta osallistumalla alan kansallisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin (esim. Euralex, Pohjoismainen leksikografian konferenssi), pitämällä yhteyttä alan toimijoihin ja laatimalla selvityksiä eri leksikografisista ratkaisuksista.

Kieliaineistot ja kirjasto

Toimintaympäristön muutokset

Hallitus panostaa voimakkaasti hallituskaudella 2015–2019 digitalisointiin. Avoimen tiedon edistäminen on vakiintumassa osaksi hallinnon toimintaa. Myös tutkimusmenetelmät ja -kohteet monipuolistuvat ja muuttuvat. Tämä kaikki luo haasteita Kotuksenkin aineistojen digitalisointiin, sähköiseen pitkäaikaistallennukseen sekä verkossa tarjottaviin aineistopalveluihin.

Pitkäjänteisen suunnittelun sekä tieteenalan ja yhteiskunnan tarpeiden tuntemus korostuu entistään, joten uudenlaisten aineistopalvelujen kehittämisessä alan toimijoiden keskinäinen yhteistyö on entistä tärkeämpää. Kansallinen fennistiikan aineistoinfrastruktuuri ei voi olla lyhytkestoisten tutkimushankkeiden varassa, joten Kotus pyrkii toimimaan kansallisella tasolla asiantuntijan roolissa. Alan toimijoiden yhteistyönä pyritään huolehtimaan nykyisten kielimuotojen dokumentoinnista nykyisiä ja tulevia kielenhuollon, sanakirjatyön ja tutkimuksen tarpeita silmällä pitäen. Erilaisten infrastruktuuri- ja sisältöhankkeiden toteuttaminen vaatii ulkopuolista tai kohdennettua kehittämisrahoitusta.

Kieliaineistotyön toiminta-ajatus

Kotus ylläpitää yhteistyössä alan toimijoiden kanssa kansallisesti ja myös kansainvälisesti merkittävää tutkimusinfrastruktuuria, joka koostuu kielellisesti ja kulttuurisesti arvokkaista kielienaineskokoelmista. Ne ovat keskeinen kielentutkimuksen ja opetuksen infrastruktuuri ja niitä tarvitaan sanakirja- ja kielenhuoltotyössä. Aineistot ovat osa kansallista kulttuuriperintöä.

Toimenpiteet

Aineistopalvelujen tavoitteena on asiantunteva, verkkopohjainen tietopalvelu, sujuvat sähköiset aineistopalvelut, tyytyväiset asiakkaat ja yhteistyökumppanit sekä laadukas tietotekninen toimintaympäristö. Pyritään tuottamaan asiakkaiden käyttöön relevantteja aineistoja. Edistetään avoimen tiedon periaatteen toteutumista. Samalla huolehditaan kansallisen kulttuuriperinnön säilyttämisestä. Toimintaa ohjaa kokoelma- ja palvelupoliittinen ohjelma.

- Ylläpidetään ja kehitetään Kotuksen tavoitteiden kannalta keskeisiä aineistoja. Keskeiset aineistot liittyvät suomeen ja suomenruotsiin. Valikoiduilla painopistealueilla (tärkeimpinä nykysuomen sanasto, nimistö) pyritään kattavaan tallentamiseen kieliperinnön dokumentoinnin varmentamiseksi.
- Tietovarantojen avaaminen: Kotuksen aineistoja pyritään digitoimaan mahdollisimman paljon. Rahoituksen saaminen kuitenkin luo rajat digitoitaville määrille. Digitoituidut aineistot lisensoidaan avointa käyttöä varten, ellei tietojen luonne edellytä käyttörajoituksia.
 - Jatketaan vuonna 2017 suunniteltavaa nykysuomen aineistojen digitalisointihanketta ensin ostopalveluna hankittavalla aineiston perusdigitoinnilla ja tekstintunnistuksella. Digitaalisen aineiston jatkokehittämiseen pyritään saamaan erillisrahoitus, jotta digitaaliselle aineistolle saadaan rakennetuksi eri käyttötarpeita tukeva verkkopalveluympäristö. Hankkeessa syntyvä sähköinen arkisto käsittää pääasiassa *Nykysuomen sanakirjan* 4,5 miljoonaa sanalippua ja sanakirjan seuraajien miljoona sanalippua.
 - Vuoden 2017 lopussa valmistuu noin 3 miljoonaa suomen- ja ruotsinkielistä paikannimitietoa sisältävä digitaalinen nimiarkisto, joka palvelee monipuolisesti tutkijoita, nimistönhuoltajia, viranomaisia ja kansalaisia. Suunnitelmakaudella selvitetään mahdollisuuksia jatkoprojekteihin, joissa digitaaliseen arkistoon voitaisiin liittää historiallista nimistöä ja saamenkielistä paikannimistöä. Digitaalarkistosta kehitetään keskeinen kansallinen tietovaranto, jolla hallitaan Suomen historiallista ja epävirallista, käytössä olevaa paikannimistöä sekä niihin liittyviä paikkoja yksilöivien tunnisteiden avulla. Tunnisteita hyödynnetään yhä enemmän tutkimus- ja muistiorganisaatioiden ylläpitämän tiedon hallinnassa, ja tähän tarkoitukseen virallisen nykykarttanimistön sisältävä Maanmittauslaitoksen Paikannimirekisteri ei yksin riitä. Paikannimirekisterillä ja Nimiarkistolla on selkeä työnjako ja aineistot täydentävät toisiaan. Yhteistyötahot ja kansalaiset otetaan laajasti mukaan uuden nimistötiedon keräämiseen ja olemassa olevan tiedon yhteisölliseen rikastamiseen Tätä nimistön nykytilaa kuvaavaa tietoa tarvitaan muun muassa virallisen nimistön suunnittelussa ja -huollossa, joten digitaalisen Nimiarkiston kehittäminen epävirallisen käytössä olevan paikannimistön auktoriteettitietokannaksi liittyy keskeisesti Kotuksen ydintehtäviin kuuluviin kielen- ja nimistönhuoltoon.
 - Kotuksessa on nimi- ja nykysuomen aineiston lisäksi digitoitavaa aineistoa 10 miljoonaa arkistolippua ja 6 000 äänitetuntia. Digitoinnin edistyminen riippuu saatavan rahoituksen määrästä. Rahoitusta haetaan opetus- ja kulttuuriministeriöltä sekä säätiöiltä.
- Aineistojen tiedot ovat käytettävissä Kansallisen digitaalisen kirjaston tarjoamassa Finna-asiakasliittymässä.
- Sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilyttämisestä huolehditaan, ja aineistoja siirretään keskitettyyn kansalliseen pitkäaikaissäilytysjärjestelmään (PAS).
- Aineistoihin liittyvä neuvonta, opastus ja tietopalvelu hoidetaan pääosin verkossa.

- Toiminta on vuorovaikutteista, ja hyödynnetään nykyaikaisia talkootyöratkaisuja aineistojen kartuttamisen ja jalostamisen tukena.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Aineistojen alalla tehdään erimuotoista yhteistyötä useiden kotimaisten ja ulkomaisten arkisto-, kirjasto- ja IT-alan tahojen kanssa. Kotus on mukana opetus- ja kulttuuriministeriön Kansallinen digitaalinen kirjasto -konsortiossa ja eri yliopistojen kanssa eurooppalaisessa kieliteknologiaorganisaatiossa (CLARIN-ERIC) kansallisen Fin-Clarín-konsortion kautta. Aineistojen vaatima tekninen infrastruktuuri on tarkoitus jatkossakin hankkia Tieteen tietotekniikan kesuksesta CSC:stä.

Kirjasto

Kotuksella ja muilla Hakaniemenranta 6:ssa toimivilla organisaatioilla, Opetushallituksella ja Suomen Akatemialla, on yhteinen kirjasto. Sen toiminnasta vastaa pääasiassa Kotus.

Kotuksen kirjaston laajuus on vuonna 2018 noin 1 000 hyllymetriä. Kirjaston kokoelmien viitetiedot ja Urbiksen artikkelitiedot ovat Finnassa.

Kirjasto palvelee pääasiassa kaikkia Hakaniemenrannan opetus- ja kulttuuriministeriön alaisten organisaatioiden työntekijöitä mutta myös muita asiakkaita. Kirjastojen Voyager-sopimus päättyy 30.6.2018, ja uusi kirjastojen taustajärjestelmä otetaan käyttöön loppuvuodesta 2018.

Vähemmistökielet

Kotimaisten kielten keskus toimii sen hyväksi, että Suomessa käytettyjen saamelaiskielten, Suomen romanikielen ja kahden viittomakielen käyttöala voi laajentua ja kielet voivat kehittyä. Näistä vähemmistökielistä useimmat ovat vakavasti uhanalaisia. Kotuksen yhteydessä toimivat saamen kielten, romanikielen ja viittomakielten lautakunnat. Lautakunnat toimivat kyseisten kielten asiantuntijaeliminä. Ne päättävät kielenkäyttöä koskevista yleisluonteisista tai periaatteellisista suosituksista ja esittävät kannanottoja sekä kielenkäytöstä että kielipolitiikasta.

Karjalan kielen osalta yhteistyötä tehdään tarvittaessa Itä-Suomen yliopiston kanssa ja karjalan kieltä ja kulttuuria edistävien seurojen kanssa. Kotus tarjoaa verkossa *Karjalan kielen verkkosanakirjaa* ja karjalan kielen sana-arkistoa.

Kansainvälisten yhteyksien tiivistyessä ja maahanmuuton lisääntyessä Suomeen on syntynyt uusia kieliyhteisöjä. Kotus laatii opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämisrahoituksella sanakirjoja eri kieliryhmien tarpeisiin. Ensimmäisenä sanakirjana valmistuu *Suomi–somalisanakirja* ja sen jälkeen *Suomi–kurdi-sanakirjat*.

IV

Henkilöstö

Henkilöstön määrä ja rakenne vuonna 2015

Kotimaisten kielten keskuksen henkilöstömäärä on 79 (31.12.2015), naisia on 62 ja miehiä 17. Henkilötyövuosia tehtiin 76,7 vuonna 2015.

Määräaikaisissa työsuhteissa oli sijaisia, projektityöntekijöitä ja opiskelijoita pääosin lyhytaikaisissa tehtävissä. Pääosa henkilöstöstä, 67 henkeä, on kokoaikaisessa työssä. Lyhennettyä työaikaa tekee oman valintansa mukaan 12 henkilöä. Tehdyn työajan osuus säännöllisestä vuosityöajasta oli 78,4 prosenttia. Kokonaistyyövoimakustannukset ovat 4 408 481,50 euroa (2015).

Henkilöstön keski-ikä on 50,4 v (valtiolla keskimäärin 2015 46,4 v). Henkilöstöstä yli 55-vuotiaita on lähes 40 prosenttia.

Asiantuntijalaitoksessa työntekijät ovat korkeasti koulutettuja. Koulutustasoindeksi on 6,7 (asteikko 1–8; koko valtiosektorin indeksi 5,1). Henkilöstöstä korkeakoulututkinnon suorittaneita on 88,6 % ja tohtorin tutkinnon suorittaneita on 19,0 % koko henkilöstöstä.

Henkilöstön hyvinvointi

Kotimaisten kielten keskus pyrkii toimimaan hyvänä ja kiinnostavana työnantajana. Henkilöstön hyvinvointi otetaan huomioon kaikessa Kotuksen toiminnassa. Työnantaja, työsuojeluorganisaatio ja työterveyshuolto toimivat yhteistyössä työntekijöiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Kotuksessa toimii työsuojelutoimikunta, jossa on sekä työntekijöiden että työnantajan edustajia. Työhyvinvointiasioita käsittelee laajennettu toimikunta. Vuosittain laaditaan työsuojelun toimintasuunnitelma.

Eryteisesti kiinnitetään huomiota työssä jaksamiseen. Työelämän ja yksityiselämän yhteensovittamista helpotetaan joustavilla työaikakäytännöillä. Työt suunnitellaan niin, että normaali työaika riittää niiden tekemiseen. Pyritään vastaamaan uusien työn tekemisen tapojen mukanaan tuomiin haasteisiin. Huomiota kiinnitetään hyvään työilmapiiriin. Erytistä huomiota kiinnitetään avotilojen toimintakäytänteisiin. Noudatetaan yhdessä laadittuja työhyvinvoinnin pelisääntöjä. Fyysisessä hyvinvoinnissa keskeisellä sijalla ovat istumatyön ja näyttöpäätetyön aiheuttamien ergonomisten ongelmien ratkaisu ja ennaltaehkäisy.

Työhyvinvointia seurataan paitsi yhteistyössä työterveyshuollon kanssa myös tekemällä henkilöstölle vuosittain työtyytyväisyyskysely. Vuonna 2015 työtyytyväisyyskyselyn tulos oli 3,25 (VM-baro). Tulos on samaa tasoa kuin valtiolla yleisesti. Tavoitteena on tuloksen nostaminen seuraavina vuosina 3,4:ään. Työtyytyväisyyden edistämiseen käytettiin 930,40 e/htv.

Sairauspoissaoloilla mitattuna henkilöstön terveydentila on hyvä. Poissaoloja oli vuonna 2015 6,2 työpäivää henkilötyövuotta kohti (koko valtio 8,6). Poissaolojen määrä pyritään pitämään enimmillään tällä tasolla. Työterveydenhuollon kulut vuonna 2015 olivat 742,60 euroa henkilötyövuotta kohti (koko valtio 517,50 euroa). Työterveyshuollon palvelut kilpailutetaan kauden loppupuolella.

Henkilöstön liikuntaharrastuksia edistetään järjestämällä työnantajan tukemia liikuntaryhmiä ja tukemalla kuntosalikäyntejä. Lisäksi järjestetään vuotuinen virkistyspäivä ja henkilökunnalle annetaan liikunta- ja kulttuuriseteleitä (50 e/v).

Kehittämishankkeet

1. Maahanmuuttajasanakirjahanke

Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa sovittujen linjausten mukaisesti Kotus tuottaa suomesta ja maahanmuuttajakielistä kaksikielisiä sanakirjoja. Nämä sanakirjat voidaan tuottaa vain erikseen haettavalla ulkopuolisella rahoituksella.

Hanke jatkuu useamman vuoden sen mukaan, kuinka moneen kieleen kaksikielinen sanakirja tehdään. Ensimmäisenä laadittu *Suomi–somalisanakirja* ilmestyy suunnittelukauden alkaessa. Vuonna 2015 aloitettu *Suomi–kurmandži-sanakirja* ja vuonna 2017 aloitettava toinen kurdin kielen sanakirja (suomi–sorani) ilmestynevät suunnittelukauden loppuun mennessä. Lisäksi aloitetaan muita sanakirjoja tarveharkinnan mukaisesti. Sanakirjat tuotetaan verkkoon kaikkien vapaasti käytettäviksi. Hankkeessa on Kotimaisten kielten keskuksen lisäksi mukana Opetushallitus, joka aikoo toimittaa sanakirjojen supistettuja painettuja versioita ja toimii maahanmuuttajakieliin liittyvien pienehköjen selvitysten rahoittajana.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2018: 150 000 euroa suomenkielisen leksikografian ja muunkielisten työntekijöiden palkkaamiseen.

2. Palvelut verkkoon -hanke 2016–2018

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Sähköinen julkaiseminen ja internet tarjoavat virastoille yhä paremmat mahdollisuudet tavoittaa ja palvella kansalaisia. Myös Kotus on siirtynyt entistä enemmän digitalisoimaan sisältöjään sekä tarjoamaan julkaisujaan, kielenhuoltopalvelujaan ja muuta tiedotustaan verkossa. Verkko on Kotuksen keskeisin informaatio- ja palvelukanava. Valtaosa Kotuksen asiakkaista tavoitetaan verkkopalvelun kautta, ja tämä kanava on myös kustannustehokkain. Verkkopalvelun käyttäjiä ovat suuri yleisö, oppilaitokset, viranomaiset ja tiedotusvälineet sekä monet eri alojen ammattilaiset (esim. kääntäjät, tiedottajat, kirjailijat). Kotuksen verkkopalvelu auttaa käyttäjiä tuottamaan entistä selkeämpää kieltä, mikä puolestaan edistää hallinnon tehokkuutta ja avoimuutta sekä demokratiaa ja kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Lisäksi verkkopalvelu tarjoaa uudenlaisia mahdollisuuksia osallistaa erilaisia käyttäjäryhmiä ja suurta yleisöä kielitiedon ja -tietämyksen tuottamiseen.

Kotuksen verkkosivuilla (www.kotus.fi) sekä *Kielikellon*, *Språkbrukin* ja Kielitoimiston ohjelman sivuilla oli vuonna 2015 keskimäärin 110 000 käyttäjää kuukaudessa. Sivulatauksia (sivujen katselukertoja) kertyi vuoden aikana yli 5 000 000. Lisäksi Kotuksen digitalisoituja kieliaineistoja käytti 10 000 ihmistä kuukaudessa, ja *Kielitoimiston sanakirjaan* tehtiin keskimäärin 130 000 hakua kuukaudessa. Kotuksen Twitter-tileillä oli yhteensä yli 7 000 seuraajaa.

Käyttömukavuus ja tiedon löytämisen helppous

Palvelut verkkoon -hankkeessa jatketaan vuonna 2016 alkanutta Kotuksen verkkopalvelujen kehittämistä. Lähtökohtina ovat käyttäjäystävällisyys ja erilaisten käyttäjäryhmien mahdollisimman laadukas palveleminen. Kieltä koskevissa asioissa käyttäjille on olennaista, että tieto on luotettavaa ja löytyy nopeasti. Kotuksen verkkopalvelussa on historiallisista syistä useita erillisiä osia, joiden integroiminen toisiinsa on hyvän käyttökokemuksen tarjoamiseksi välttämätöntä. Hankkeessa parannetaan Kotuksen verkkopalvelujen kokonaisarkkitehtuuria siten, että palveluissa päästään entistä lähemmäksi yhden luukun periaatetta, jolloin luotettavien tietojen löytäminen helpottuu merkittävästi. Kotuksen verkkopalvelun erillisissä osissa olevat tiedot ja niihin liittyvät metatiedot yhtenäistetään ja järjestetään entistä systemaattisemmin. Hanke toteuttaa valtioneuvoston linjaa tiedon avoimesta tarjoamisesta.

Vuonna 2018 jatketaan verkossa olevien erillisten osioiden (esim. kieliaineistot ja verkkosanakirjat) hakutoimintojen integrointia www.kotus.fi-sivustolle.

Vuoden aikana saatetaan päätökseen ja vakiinnutetaan jatkuvaan käyttöön vuosina 2016 ja 2017 aloitettuja kehittämistoimia:

- chat kotus.fi-sivuilla: palveluikkuna (mm. apua tiedonhaussa, kielineuvontaa) ja asian-tuntijapaneelit
- videotuotanto (Kotus-kanava Youtubessa): kielineuvontaa, opastusta verkko- ja muiden palveluiden käyttöön, videoblogeja, haastatteluja jne.
- mediaseuranta: seurataan systemaattisesti Kotukselle kuuluvista asioista käytävää keskustelua lehdistössä, keskustelupalstoilla, sosiaalisessa mediassa jne. ja hyödynnetään tietoa palveluiden kohdentamisessa ja muussa kehittämisessä; seurataan kielen ilmiöitä samoista lähteistä ja laaditaan seurantaan perustuvia sisältöjä verkkopalveluihin
- eri käyttäjäryhmille räätälöidyt sisällöt: esim. tiedonhakutehtäviä ja testejä sekä blogeja kouluille, ohjeita viranomaisille; otetaan uutena ryhmänä huomioon ihmiset, jotka hyötyvät selkokielestä.

Kehittämisrahoituksen tarve vuonna 2018: 100 000 euroa.

3. Nykysuomen sanaston digitalisointihanke 2019–2021

Nykysuomen sanakirjan sana-arkisto on tärkeä osa Kotimaisten kielten keskuksen kansallisesti merkittävää kielitieteen aineistoinfrastruktuuria. Digitalisointihankkeessa saatetaan sana-arkiston lisäksi verkossa vapaasti käytettäväksi muita nykysuomen sanastoaineistoja (5,5 miljoonaa sanalippua) ja kehitetään yhteistoiminnallisia menetelmiä aineiston rikastamiseksi ja uuden sanatiedon keräämiseksi. Aineistoista muodostetaan tutkimus- ja muuhun käyttöön sopiva korpus. Tämän aineiston saaminen verkossa käytettäväksi edistää merkittävästi sen käytettävyyttä ja luo uudenlaisia tutkimusmahdollisuuksia. Hanke on osa kokonaisuutta, jossa on tarkoitus yhdistää sähköiset sanakirjat ja niihin liittyvät aineistot toiminnalliseksi kokonaisuudeksi.

Aineiston digitalisoiminen on myös hyvä keino saada tekijänoikeudellisten ongelmien estämättä tutkimus- ja muuhun käyttöön 1900-luvun alkupuolen tieto- ja kaunokirjallisuuden kieltä.

Nimiarkiston paikannimikokoelmien digitointihankkeessa syntyneitä ratkaisuja sovelletaan myös tässä hankkeessa. Digitaalisten aineistojen käyttöön saattamisessa hyödynnetään CSC:n palveluja ja Kielipankkia. Myös kansainvälisessä READ-tekstintunnistushankkeessa syntyviä tuloksia hyödynnetään.

Aikataulu

- 2017 tehdään projektisuunnitelma ja kilpailutetaan ostopalveludigitointi
- 2017–2019 teetetään ostopalveludigitointi (Kotuksen omaa rahoitusta) ja tekstin automaattinen tunnistaminen (lipustosta voidaan tunnistaa 95 % automaattisesti)
- 2019–2021 rakennetaan tietokanta ja suunnitellaan ja toteutetaan käyttöliittymä ja muut palvelut.

Kehittämisrahoituksen tarve vuosina 2019–2021: tekstin automaattiseen tunnistukseen, tietokannan ja käyttöliittymän rakentamiseen sekä yhteistoiminnallisten menetelmien kehittämiseen kunakin vuonna 100 000 euroa, yhteensä 300 000 euroa.

VI

Voimavarat

Kotimaisten kielten keskuksen rahoitussuunnitelman perustana ovat budjetin toimintamäärärahat sekä veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot. Lisäksi tuloja saadaan maksullisesta kielenhuoltokoulutuksesta, julkaisujen myynnistä ja tekijänpalkkioista. Maksullisen palvelutoiminnan tulot vähentyvät suunnitelmakaudella, koska yhä enemmän Kotuksen palveluja tarjotaan maksutta verkossa. Maksullisen palvelutoiminnan palvelujen kysyntään ja tulojen määrään vaikuttaa herkästi yleinen taloudellinen kehitys yhteiskunnassa ja palveluja tilaavissa organisaatioissa.

	2018	2019	2020	2021
Toiminnan rahoitus				
Toimintamäärärahat	1 145 000	1 145 000	1 145 000	1 145 000
Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot	3 627 000	3 627 000	3 627 000	3 627 000
Yhteensä	4 772 000	4 772 000	4 772 000	4 772 000
Tulot				
Maksullisen palvelun tulot	233 500	230 000	225 000	220 000
Muut toiminnan tuotot	176 000	150 000	150 000	150 000
Yhteensä	409 500	380 000	375 000	370 000
Menot				
Henkilöstömenot	4 400 000	4 400 000	4 400 000	4 400 000
Toimitilakustannukset	475 000	485 000	495 000	505 000
Palvelut ja muut toiminnan menot	490 000	500 000	510 000	520 000
Yhteensä	5 365 000	5 385 000	5 405 000	5 425 000
Siirtomääräraha edellisiltä vuosilta	1 200 000	1 016 500	783 500	525 500
Seuraavalle vuodelle siirtyvä siirtomääräraha	1 016 500	783 500	525 500	242 500